

Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos gyarapodási jegyzék. Országos Széchényi Könyvtár. Fel. szerk. Kondor Imréné. Szerk. Győriné Kiss Éva . . [et.al.] 1975. l. –

A Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek (KTK) országos gyarapodási jegyzék tíz éve

A könyvtárakba beérkező külföldi könyvekről az Országos Széchényi Könyvtár Könyvek Központi Katalógusa (KKKO) 1961 és 1974 között periodikus lelőhelyjegyzéket adott ki. Ezt gazdasági okok és a szakterületek gyarapodási jegyzékeinek elszaporodása stb. miatt megszüntette, s 1975-től új jegyzéket indított útnak, a könyvtári tájékoztatás eddig ismeretlen, szokatlan formáját a Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek országos gyarapodási jegyzékét (KTK). 1985-

ben megjelent a második öt év füzetének összesített mutatója is. A szerkesztőség tíz év alatt 18 123 tételt vett jegyzékbe. (A címleírt művek száma ennél jóval nagyobb, mert az egyes kézikönyvsorozatok önálló tagjait a gyűjteménycím alatt egy tételben találjuk.) A KTK az OSZK fontos központi szolgáltatásai közé tartozik, s mint újszerű vállalkozás is figyelmet érdemel. Tíz lezárt év alkalom a tisztelgő méltatásra, de lehetőség is egy vélemény rövid kifejtésére, amely bizonyára egy a sok közül, – de egy olyan könyvtáros véleménye, aki haszonnal forgatta a füzeteket.

A kiadvány célja, hogy a KKK-ba beérkező bejelentésekből válogatva a társadalom- és humán tudományok körébe tartozó külföldi kézikönyvekről áttekintést nyújtson mindazoknak, akiknek erre szükségük lehet. Ezek elsősorban tudományos kutatók és könyvtárosok, a felsőoktatás tanárai és hallgatói, a közművelési és tájékoztatási intézmények munkatársai, de rajtuk kívül mindenki, aki a könyvtárak szolgáltatásait igénybe veszi. A jegyzék az első füzet előszava szerint „folyamatosan és retrospektíve reprezentálni fogja a világ szakirodalmi termésének legfontosabb és maradandó részét” – feltételezve a könyvtárak gyarapítási munkájának teljességét. A szerkesztőség, amely a KKKO keretében működik, az évi kétszeri kurrens füzetek mellé, ill. anyaguk összegyűjtésével 5 és 10 éves kumulációt is ígér. Kumulációk – sajnos – még nem jöttek létre. Ennek ellenére mindjárt el kell szögezni, hogy a kutatás és a könyvtárosi munka igen fontos segéd-eszköze született meg e kiadvánnyal, amelyet, ill. amelyhez hasonlót a *Szentmihályi János és Vértesy Miklós* Útmutatójának megjelenése óta eltelt idő növekedésével egyre jobban nélkülöztünk.

A KTK a tájékoztatás azon eszközei közé tartozik, amelyet a gépesítés sem fog feleslegessé tenni. E kiadvány hiányában azok, akiknek az ilyen jellegű segédeszközök használata nélkülözhetetlen, kénytelenek voltak szinte kizárólag az angol nyelvterület referenz-kézikönyveihez fordulni (Walford's Guide to reference material, Katz, W.: Introduction to reference work, Sheehy, E.P.: Guide to reference books stb.), amelyek angol-szász egyoldalúságuk miatt majdnem minden más nyelvterületre vonatkozóan vázlatosan informálnak, még a többi világnyelv kiadványainak ismertetésében is hézagosak, a kis nyelvekről nem is szólva. Az Útmutató-jellegű kézikönyvek annotáltak, a periodikus tájékoztató kiadványokat is tartalmazzák. A KTK előnye ezekkel szemben a jegyzékbe vett címek nagy száma, a frissesség és a folyamatosság. Létrehozásának legfőbb előnye és fenntartásának vitathatatlan indoka, hogy a KKK csak leíró katalógusban hozzáférhető anyagának legfontosabb, legértékesebb részét cím és lelőhelyadatokkal szakjegyzékben az egész ország területén ismertté teszi.

A kiadvány *tartalma*. A KKKO-hoz beérkező bejelentésekből a szerkesztőség első-sorban a hagyományosan kézikönyvnek tekintett művek címeit emeli ki a jegyzék számára – válogatás, mérlegelés nélkül. (Enciklopédiák, lexikonok, bibliográfiák, címtárak, szótárak, szaktudományi kézikönyvek stb.) Ezen kívül szép számmal felvesznek a jegyzékbe olyan műveket is, amelyeknek odatartozása nem annyira evidens, mint az első csoportbelié, ill. különböző mértékben az. Ezek értékelő válogatással kerülnek a KTK-ba. A válogatás, amelynek szempontjai a már idézett előszó szerint „nehezen meghatározhatók”, az alapvető, fontos, összefoglaló tematikájú címekre irányul. Tartalmi szempontok alapján kerülnek a jegyzékbe ismeretágra, földrajzi területre vonatkozó leíró vagy történeti összefoglalások, kutatási módszerek és elméletek irodalma, interdiszciplináris munkák, forráskiadványok, dokumentumgyűjtemények, prominens szerzőkről szóló monográfiák, tematikus és alkalmi tanulmánygyűjtemények stb. A kézikönyv fogalmának szélesebb, tágabb értelmezése helyeselhető. Egy szakterület kézikönyvanyaga sem csak ún. segédkiadványból áll; ehhez az állandó, ill. csak lassan avuló törzshöz társul, azt kiegészítve egy számra még nagyobb gyűjtemény, amelyet a szűkebb szakterület kívánalmi diktálnak. Ehhez tartoznak azok a könyvek is, amelyek aktualitásuk és a kézikönyvekbe, szintézisekbe még nem integrált kutatási eredmények újdonsága miatt tarthatnak igényt figyelemre és gyakoribb érdeklődésre.

A kézikönyv – egyet lehet érteni az előszóval – „nehezen definiálható fogalom” .. A címbeli nyelvi megjelöléseket (lexikon, bibliográfia, szótár, kézikönyv stb.) hordozó műveken kívül helytől, kortól és céltől függően a kiadványok sokféle típusa minősülhet kézikönyvnek. A szerkesztők a széleskörű felhasználás érdekében bőven válogattak, s el kell ismerni, hogy a jegyzékbe vett címek, ill. művek mindegyike lehet kézikönyv egy szakkönyvtárban. A felvett és az MTA Könyvtára anyagából fel nem vett címeket vizsgálva mégis felmerül a kétely: 1. világos-e a felhasználó számára, mi kerül be a jegyzékbe; 2. nem vált-e a válogatás néhány ponton – az eléggé nem konkretizált szempontok miatt – következetlenné?

Az első észrevétel az első csoportba tartozó címekre vonatkozik. Ha az előszó szerint válogatás nélkül bekerülnek a jegyzékbe a „szaktudományi bevezetők”, miért maradtak ki a következő művek: Einführung in die Sprachwissenschaft. Von H. Fiukowski

et al. Leipzig, 1978. 308 p. – Jost, F.: Introduction to comparative literature. N.Y. 1974. 349 p. – Dyserinck, H.: Comparatistik. Eine Einführung. Bonn, 1977. 203 p. – Ueding, G.: Einführung in die Rhetorik. Stuttgart, 1976. 352 p. – Clements, R.J.: Comparative literature as academic discipline. N.Y. 1978. 342 p. – Grundbegriffe der Literaturanalyse. Leipzig, 1982. 294 p.

Az összefoglaló tematikájú művek közé tartozóknak (ha nem szaktudományi bevezetőknék?) gondolom a következő műveket: Essen, O.: Allgemeine und angewandte Phonetik. Berlin, 1979. 300 p. – Fischer-Jørgensen, E.: Trends in phonological theory. Copenhagen, 1975. 474 p. – Malmberg, B.: Manuel de phonétique generale. Paris, 1974. 272 p.

A tanulmánygyűjtemények közül kimaradt pl.: Französische Literatur in Einzeldarstellungen. Hrsg. v. P. Brockmeier. Bd 1–3. Stuttgart, 1981–82., de ott van a Französische Literatur der Gegenwart in Einzeldarstellungen. Hrsg. v. W. D. Lange. – A The critical heritage series c. sorozat sok kötete megtalálható, de nincs benn Aldous Huxley (1975), Andrew Marvell (1978), The Brontës (1974) Chaucer (1978) stb.

„Prominens szerző”-ként bekerült Elvis Presley – helyesen –, de kimaradt pl. Minter, D.: W. Faulkner, his life and work. Baltim.– London, 1980. 325 p. és Hermann Broch: Kommentierte Werkausgabe 13.Bd. Briefe. 1981. stb.*

Sok emlékkönyv szerepel a KTK-ban, de hiányzót is lehet találni, pl.: Logos semanticos. Studia linguistica in honorem E. Coseriu. Berlin, 1981. Vol. 1–5. – Festschrift für Otto von Essen . . . 80. Geburtstages. Hamburg, 1979. 480 p., stb., a példákat lehetne még tovább sorolni.

A KTK könyvjegyzék, periodikumokat nem tartalmaz, de ha az évenként megjelenő kiadványokat (World of learning, Kelly's manufacturers and merchants directory stb. ott leljük), miért nem található az Encyclopedia of Assotiations és az American directory s a tájékoztatás szempontjából még fontosabb, a szakirodalmat évenként összegyűjtő Linguistic Bibliography for the year . . . , International bibliography of historical sciences, valamint a referenzs-kiadványokat összegyűjtő Reference sources?

Példákat bizonyára más szakokból is lehetne találni. Ezek alapján hiányosnak tekinteni a KTK-t mégsem lehet, hiszen a felsorolt típusok többségében eleve válogatást határozott el a szerkesztőség. Továbbá: az előszóban a tartalmi válogatási szempontokhoz formai – kizáró, megszorító – szempontok is vannak felsorolva, bár ezek sem eléggé meghatározottak (bibliográfiai apparátus, terjedelem, kiadó; – lehet, hogy a szerkesztőség ezeket alkalmazta a felsorolt – hiányzó – példáknl?) Hogy a második csoport anyagát – a válogatással bekerülő könyveket – a szerkesztők is másodlagos fontosságúnak tartják, az az előszóból is kiderül, amely szerint az egyes füzetek összeállításánál „széleskörűen válogatnak” majd, míg a kumulációknál a „kézikönyvek hagyományos értelmezésének irányában” erősebben szelektálnak. A „széleskörű felhasználás és tájékoztatás érdekében” bővítették tehát a kézikönyv fogalmát. Az elhatározás vitathatatlan konstruktív szándéka ellenére sem mondható egyértelműen hasznosnak és célszerűnek. Azokban a

* A KTK szerkesztősége elmondta, hogy a bejelentések, a kiválogatás és a KTK-ban való megjelenés folyamata és átfutási ideje elég hosszú. Ebből következik, hogy néhány hiányolt címet már kiválogattak és a következő füzetekben fognak megjelenni. (A szerk.)

kiadványtípusokban, amelyekben a KTK teljességet nyújtani nem tud, a kutató nem kap elegendő tájékoztatást, más eszközt is igénybe kell vennie, (a hiány még félre is vezetheti), másrészt a bővítés a vállalkozást a határtalanság irányába viheti el. Igaz, szó sincs arról, hogy tömegével lennének a jegyzékbe nem valónak ítéltető címek. Erről az 1984/2. füzet összetételének megvizsgálásával nyerhetünk képet. A füzetek szerkezetében az első csoport tagjai a típust jelölő szakjelzet helyén, (ha nem is teljes számban), együtt vannak: a 0-ás szakban bibliográfiák, lexikonok, kézikönyvek (egy része), címtárak (290 tétel), a 8-as szakban szótárak (136 tétel), a 929-ben az életrajzi gyűjtemények (36 tétel). Számuk a teljes tételszámnak csaknem fele (426). Ebben nincsenek benne a szaktudományi bevezetők, s azok a leíró és történeti összefoglalások, amelyeknek a címében nem fordul elő a „kézikönyv” szó, de annak tekinthetők (Grammaire critique de l’italien, Histoire de la France, Istorija srednih vekov, Oxford history of modern Europe stb.) Ezek együtt már a tételek majd 2/3-át adják. Nem kifogásolható a jegyzékben a dokumentumgyűjtemények, forráskiadványok, összefoglaló szemlék jelenléte.

Melyek azok a kiadványtípusok, amelyek kimaradhatnának a KTK-ból? Összefoglalóan azok, amelyekről a felhasználó amúgy is csak részlegesen kap tájékoztatást a KTK időhatárán belül is, s amelyek szerzői katalógusból tökéletesebben megközelíthetők. Ilyenek a prominens szerzők összes műveinek levelezés-kötetei és az életükről, működésükről szóló monográfiák, intézmények és városok monográfiái. E típusoknál ugyanis a kiválasztás kritériumai szinte meghatározhatatlanok.

Hasonló indokok merülnek fel a gyűjteményekre és azok egyik altípusára, az emlékkönyvekre vonatkozóan. A lazán, időhatár nélkül, nagy témakört felölelő tanulmánygyűjtemények jelenléte nem hasznosul kellőképpen (pl. Historische Studien zur Politik, Verfassung und Gesellschaft stb.). Ezek tartalmi feltárása lenne jó, de ez nem a KTK feladata. A felsorolt típusokhoz tartozó címek a tételeknek legfeljebb 5–6%-át adják.*

Különben a válogatás nehéz, nagy szakértelmet, általános tájékozottságot és műveltséget igénylő munkáját csak dicsérni lehet. A szerkesztőket csak a címleírt adatok segítik a könyv tartalmára, értékére vonatkozólag is, munkájuk mégis szinte hibátlan.

Nincs rá igazán lehetőség, hogy a KTK teljességét alaposan megvizsgáljuk abból a szempontból, nincsenek-e lényeges hiányok a könyvtárak gyarapítási munkájában. A szűrőpróbaszerűen ellenőrzött címek közül az alábbiak nincsenek a jegyzékben: Adler, M. – Van Doren, C.: Great treasury of western thought. N.Y. 1977. 1771 p. – Bartlett, J.: Familiar quotations. Boston, 1980. 1540 p. – Encyclopaedia of Indian culture. Ed. R.N.Saletore. Vol. 1- 1981- – Klein, B.T. ed.: Reference encyclopedia of America. Psychology and psychiatry. N.Y. 1975. 459 p. – Larsgaard, M.. Map librarianship. Littleton, 1978. 330 p. – M[a]cKirahan, R.D.: Plato and Socrates. A comprehensive bibliography. 1958–1973. N.Y. 1978. 592 p. – Watson, R.I. sr. ed.: Eminent contributors to psychology. N.Y. 1976. 2 v.

Miből áll össze a jegyzék? A KTK-t évi kb. 200–250 ezer bejelentésből, hozzávetőlegesen 30–40 ezer műből válogatják. Évente átlagosan 1800 cím jelenik meg a kiadványban. Érdekes képet mutat a tíz év alatt közölt címek megoszlása a bejelentő könyvtárak

* A KTK szerkesztőségének közlése szerint a most készülő 1986/1–2. számtól kezdődően már nem fogják közölni az emlékkönyveket, a levelezéseket és az összkiadásokat. (A szerk.)

között. (A számok csak négy nagy budapesti könyvtár adatait tartalmazzák a kódkiegészítések nélkül.)

Az OSZK bejelentéseiből 5590 került a jegyzékbe, az ELTE Egyetemi Könyvtárából 2577, az MTAK-ból 7753 (ebből csak onnan jelentettek 2537-et), a FSZEK-ből 2215. Könnyen megállapítható, hogy a vidéki könyvtárak ellátottsága rosszabb, de az is nyilvánvaló, hogy a jegyzék szakjait országos jellegű szakkönyvtári minőségben gyűjtő intézmények a fővárosban vannak. Az MTAK-ból érkező bejelentések magas számát az is magyarázza, hogy az évi gyarapodásnak mintegy 75%-a külföldi könyv; a külföldi gyarapodás 55–60%-a csereként érkezik.

Összefoglalva a tartalomra vonatkozó észrevételeket: szükséges lenne a válogatáshoz a szempontok határozottabb körvonalazása, a kiadványtípusok pontosabb meghatározása és részletesebb felsorolása. Azokon a területeken, azokban a kiadványtípusokban, ahol a KTK nem tud teljességet nyújtani, s a válogatás kritériumai nehezen, vagy egyáltalán nem definiálhatók, – mivel a bővítés lehetetlen – a megszüntetés lenne ajánlatos.

A KTK szerkezete ETO szerinti szakrend. A több témát érintő címekről megfelelő helyen szakutaló van. A szakokban tömegesen előforduló utalóknak azonban más a magyarázata. A jegyzékben a bibliográfiák, lexikonok, enciklopédiák, kézikönyvek, szótárak, életrajzok a kiadványtípust jelölő csoportba kerülnek, hogy a „klasszikusan értelmezett kézikönyvek” egy helyen legyenek. Erre az osztályozási rendszerben a formai alosztás előrevetésével lehetőség van. E szerkezeti elgondolás alapján a 0-ás szakba kerültek az általános bibliográfiákon kívül a szakbibliográfiák (016), a szaklexikonok és (részben) a szaktudományi kézikönyvek (030); a 8-as szak elején együtt vannak a nyelvi szótárakkal a szakszótárak, s a 929-be az életrajzhoz kerültek a biográfiai gyűjteményes művek. E szerkezeti felépítés előnyét akkor éreznénk igazán, ha ezzel az elsődleges és másodlagos fontosságú csoportot elkülöníthetnénk, éreztetve ezzel az utóbbi „ráadás, plusz” jellegét. Ez azonban nem alakul ki így a szerkezetben, mert a szakcsoportokban sok kézikönyvet találunk (pl. Handbuch der christlichen Ethik, Handbook of industrial and organizational psychology, Erziehungswissenschaftliches Handbuch stb.). Ami még jobban gondolkodóba ejtő, hogy az előszó a hagyományos kézikönyvek között említi a „szaktudományi bevezetőket” is, ezek azonban nincsenek a típus szerint elkülönítve, holott az ETO szerint erre is lehetőség lenne a kézikönyv formai alosztási számának (035) felhasználásával. Ezek miatt a szerkezet felemás képet mutat. Lehet, hogy a kiemeléssel a szerkesztők minősíteni is akarnak, ez azonban nem tűnik ki világosan. A kiadványtípusoknak a cím alapján való megkülönböztetése nem könnyű. Erre mutat az alábbi példa is. A Kröner Taschenausgabe c. sorozatban megjelent Wörterbuch der Pädagogik kislexikon, de az ugyanabból a sorozatból való Wörterbuch der Wirtschaftswissenschaften szakszótár (mindkettő a 030-as csoportban van). Címe ellenére szakszótár ugyanabból a sorozatból a Lexikon der Sprachwissenschaften. A kutatót a szerkezet a jegyzék használatában nem zavarja, legfeljebb a szakutaló nyomán fel kell lapoznia a tételeket, de mivel a jelen szerkezetben az elkülönítés nem igazán disztinktív, s a hagyományos szerkezetben utalózásra nincs szükség, a megoldás célszerűsége megkérdőjelezhető.*

* Az 1986/1–2. számtól kezdődően a tételeket csak a szakcsoportnak megfelelő tárgyak alatt fogják közölni, a referenz kiadvány típusát pedig a tárgyszóláncban fogják kifejezni. (A szerk.)

A KTK *időhatára*. A jegyzékbe csak tíz évnél nem régebbi kiadványok kerülnek be. Kivételnek számítanak a többkötetes művek, ezeknek az előnyeit is együtt találjuk az újonnan megjelent kötetek leírásával. A könyv kiadása és jegyzékben való megjelenése közötti idő tetemes. Ez a megrendelés, beszerzés, feldolgozás, bejelentés adminisztrációjának számlájára írható. Az 1984/2. füzetben 380 tétel még a 70-es években megjelent könyvekre vonatkozik, s csak 15 az 1983-ban megjelent könyvek száma. Ezért nagyobb könyvtáraknál a KTK a gyarapítási munkában legfeljebb az állomány teljességének utólagos ellenőrzésére alkalmas. De azok a kisebb könyvtárak, amelyek nem rendelkeznek a drága könyvkereskedelmi és bibliográfiai segédkönyvekkel, nagyon jó eszközt kapnak a kezükbe. Nélkülözhetetlen a KTK nagykönyvtárakban is a tájékoztató könyvtáros munkájához, s különösen hasznos kézikönyvtárak összeállításánál és állományuk ellenőrzésénél, felfrísítésénél.

A *mutatók*. A név- és címmutató a maximális gondossággal készülő jegyzék tökéletes kiegészítője. A művek minden lehető módon visszakereshetők. Mivel a jegyzék hosszú, bonyolult címekből tevődik össze, a mutató a füzetekben terjedelmesebb a tételeket tartalmazó résznél; érthetően: utalásszerűen a teljes alfabetikus- és sorozat-katalógust helyettesíti, sőt a címmutatótételben majdnem teljes leírást ad (cím, alcím, szerző, közreműködő, kötet- és kiadásjelzés, sorozatcím, szám). A betűrendbe osztásnál is az új szabványt vették figyelembe. Zavaró, hogy az „ö” és „ü” sem önálló besorolási értékű, pedig erre a szabvány lehetőséget ad. A régi besorolási rendhez szokott szem számára ez sokáig tévedések forrása lesz.

A mutató olyan kérdésekre is tud válaszolni, amelyeket alkalmasint senki sem fog feltenni. Ki gondol arra pl., hogy a Handbuch der Altertumswissenschaft c. ismert kézikönyvsorozatot múlt századi alapítója és folytatói neve alatt is keresse? A címmutatótételben is fényűző az adatbőség, a címadatok közül az azonosításhoz kevesebb is elég lenne még azonos cím esetén is, ami pedig ritkán fordul elő. A közreadótestület neve akkor is bekerül a címmutatóba, ha szerző vagy közreműködő is van a leírásban. Lehet, hogy a szerkesztők ilyen esetben a testület nevét sorozatcímnek tekintik, a felhasználó számára azonban ez nem ismert, s így információértéke kevés. El lehetne hagyni, vagy csak indokolt esetben felvenni a közreműködők nevét.

Önkéntelenül felmerül a kérdés, szükséges-e e kiadványhoz ilyen nagyigényű mutató? Kell-e itt a Magyar Nemzeti Bibliográfia szintjét mintául venni, nem lenne-e elegendő – a KTK „jegyzék” nevéhez igazítva a jelleget is – kisebb munkaigényű apparátus? Ha az igénytelennek egyáltalán nem mondható referenz-kézikönyvek (Sheehy, Walford, Katz) mutatóit nézzük, feltűnő, hogy ezekben mennyivel szerényebb az index a KTK-hoz képest. A címleírásban követett minuciózus pontosságnak a mutatóban való azonos szintű megjelentetése véleményem szerint túlméretezettséget eredményez. A pontos, megbízható címleírás és a válogatott adatokat tartalmazó mutató nem ellentmondás. Az igényesen, új szabvány szerint leírt címek lehetővé teszik, hogy egy későbbi időpontban, amikor a KTK áttér a számítógépes szolgáltatásra, a legfontosabb könyvek adatai 1975-ig visszamenőleg beépíthetők legyenek a szolgáltatásba.

A füzetekben 1977/1. számtól van részletesebb *tárgymutató*. Ez számról-számrá bővült, majd 1981-ben beolvadt a névmutatóba. Az első öt év füzeiteinek anyagából, saj-

nos, összesített tárgymutató nem készült. A második öt évhez azonban színvonalas, betűrendes összesített tárgymutatót jelentetett meg a szerkesztőség.* A többoldalu tárgyi visszakeresést az ETO rendszeréből és fogalmaiból kialakított tárgyszórendszer biztosítja tudományági, típust jelölő, földrajzi, népi és korszakra vonatkozó tárgyszavak segítségével. A munka igényességére jellemző hogy az összesített tárgymutató készítésénél újra elővették a tételeket, és kiegészítették a tárgyszóláncot. A tárgyszavakat – minden egyes tételhez megállapítva – tárgyszóláncba rendezték, s a mutatóban minden elemet megjelentettek. Nagy kézikönyv-sorozatok (Handbuch der Altertumswissenschaft, Handbuch der Orientalistik stb.) egyes köteteit azonban csak válogatva tárgyszavazták. Nem kaptak külön tárgyszavakat a Prähistorische Bronzefunde c. nagy sorozat egyes kötetei sem.

Minden művet több tárgyszó határoz meg, s a tárgyszavak permutálása eredményezi a tételek mutatóbeli differenciálódását, így egy-egy tárgyszó után nem halmozódnak a tételszámok. De a mechanikus tárgyszavazás és permutálás nem mindig válik be. Pl. a Bulgária történetére vonatkozó bibliográfiák tételszámai két helyen vannak, mert az egyik címben a történettudomány szó fordul elő, holott a bolgár történettudomány bibliográfiájában benne kell lenniük az ország történetéről szóló műveknek is (benne is vannak). Sok esetben fölöslegesnek látszik a típust jelölő tárgyszó gépies megjelenítése a lánc első helyén. Nem térül meg a befektetett munka, mert a keresés legritkább módját segíti, azt, amire a füzetek szerkezete is rávezet nagyjából a típust jelölő csoportosítással. Az ETO rendszerből és fogalmaiból való kiindulás lehet az oka, hogy a diszciplináris tárgyszavak közül néhányat hiányolunk, pl. fonológia, alaktan, nyelvlélektan, nyelvtörténet összehasonlító nyelvtudomány (a KTK-ban van ezekről irodalom). Ha másképp nem, utalóval lehetett volna ilyen esetekben a rendszer merevségén enyhíteni. Egy beszédesebb példa: nálunk irodalmi, művészeti díjakról beszélünk; a fogalom az angolban is megvan: literary prize; a mutatóban a „kitüntetés-angol irodalom” tárgyszavak alatt található az ilyen című könyv, s decimális jelzete 331 (munkaügy). Szokatlan, hogy ha a címben szereplő személy a mű tárgya (életrajz, bibliográfia, tanulmány), a név a tárgymutatóba van felvéve. Ha azonban a név ezekben az esetekben címként fordul elő, akkor már bekerül a név- és címmutatóba is, de csak az adott névformában, pl. Georg Wilhelm Friedrich Hegel, G.W.F. Hegel, Hegel. Ez minden bizonnyal tökéletesen szabványszerű, de az egyszerű, ismert megoldással szemben, hogy ti. a címben lévő név a névmutatóban a megszozott formában megjelenik, bonyolult, a nem szakember számára nem logikus és nehézkes.

A kritikai észrevételek, amelyek persze szubjektívek és megcáfolhatók is lehetnek nem kérdőjelezik meg a KTK erényeit, s nem vonják kétségbe az eredményt, és talán hangsúlyozni sem kell, semmiképpen sem jelentik a páratlan hozzáértéssel, legmagasabb fokú szakmai felkészültséggel hatalmas tömegű anyagon végzett munka kicsinylését. Csupán egy szemléletbeli különbözőség kap itt hangot, annak a véleménynek kifejtésére, hogy a kitűzött cél egyszerűbb eszközökkel is megvalósítható lehet a szakmai lelkiismeretesség határain belül – a kumulációk érdekében. Ezek fontosságát – a túlméretezett

* Lásd: Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek. Országos gyarapodási jegyzék. Összesített mutatók 1980–1984. (Országos Széchényi Könyvtár. Fel. szerk. Konder Imréné., szerk. Horváth Magda.) Bp. OSZK, 1985.

mutatókkal szemben – a kurrens füzetekkel egyenrangúnak kell tekinteni. Mindez azonban csak a munkára fordítható szellemi és anyagi kapacitás összefüggésében kap jelentőséget. Ha ezeknek negatív kényszerítő ereje, befolyása nem lenne, a módszerbeli egyszerűsítésre vonatkozó felvetések feleslegesek,

A *címleírás* mintaszerű, annak ellenére, hogy nem a könyvekről, hanem a bejelentésekről készült. A különböző helyekről érkező, minőségben biztosan nagy szintkülönbségeket mutató leírásokat nagy hozzáértéssel javították fel és egységesítették a szerkesztők a legújabb nemzeti és nemzetközi szabványok alkalmazásával, vállalva ezzel az újhoz való szoktatás pedagógiai misszióját. Sőt ezen túlmenően – bár ezt az előszavak nem említik – az okos tervezés és előrelátás példáját is adják a címleírások géprekész állapotaival.

A sajtó- ill. leírási hiba a címek hatalmas mennyiségéhez képest elenyészően kevés.

E nagyszerű kiadvány tapasztalatom szerint nem eléggé ismert nemcsak a kutatók, hanem még a könyvtárosok körében sem, pedig a hasonló céllal készült munkák közül is kiemelkedik a felvett művek száma és az adatok pontossága tekintetében.

Észrevételeim összegezeképpen hangsúlyoznom kell a KTK nélkülözhetetlen fontosságát. A szerkesztőség bizonyára tett már, vagy fog tenni lépéseket a megrendelők: könyvtárak és intézmények munkatársai véleményének megismerésére. Lehet, hogy ennek alapján a jegyzékben bizonyos változtatásokra is sor kerül. Ezek azonban – remélhetőleg – a lényegét nem érintik.

Ha érvelésemben e kiadványtípus „jegyzékszerű” változatának előnyeit hangsúlyoztam (e típusban 1. Handbuch der internationalen Dokumentation und Information. Bd. 4. Fachwörterbücher und Lexika. Ein internationales Verzeichnis. 6. Aufl. Hrsg. v. H. Lengenfelder. München, 1979.) annak az oka – a gazdaságossági szempontok mellett – az, hogy inkább a tájékoztató könyvtáros, az olvasószolgálatos szemével néztem azt, nem a szerzeményezőével, ill. a feldolgozóéval. Onnan nézve a KTK más előnyös vonásai domborodnak ki jobban.

VITÁLYOS László